

КОГО ЧАКАМЕ СЛЕД ГРЕТА ТУНБЕРГ?

Независимо от това дали се дразним от менторския тон на 16 годишната Грета Тунберг или сме ентузиазирани от нейния успех като публична фигура, струва ми се, че ще трябва да приемем факта на популярността ѝ сред нарастващ брой нейни връстници в Европа и Северна Америка. Малката шведка едва ли ще промени особено резултатите от публичния дебат по сложна тема като климатичната политика, но нейният публичен успех – асистиран зад кулисите или не – ще доведе до излизане на сцената на едно ново социално движение от тийнейджъри, намерили темата, по която да се противопоставят на възрастните и на статуквото.

От определена гледна точка модерната епоха е история на включването на все по-големи маси от хора в активен и понякога пълноценен граждански и политически живот. Развитието на демократичната система на управление – първоначално в западна Европа и северна Америка – е процес на разширяване на гражданските и политическите права, преди всичко – на правото да избираш и да бъдеш избран. Революциите по правило събуждат гражданската енергия на милиони, но често завършват с безпощадно смазване на масовото гражданско участие от една нова диктатура, появила се от недрата на успешната революция. Деколонизацията бе първият успешен опит за събуждане на гражданска идентичност сред големи маси от хора в Третия свят, но с изграждането на нови независими квази-национални държави бяха налагани диктатури, успели да „приберат“ незрелите за гражданско участие маси от хора обратно в тяхното ежедневие.

Епохата на глобализацията създаде нови предпоставки за разгръщане на масовото гражданско участие. Стотици милиони се събудиха за граждански живот, мотивирани от различни масови идеологии и движения. И докато на Запад процъфтяваха новите социални движения на космополитната средна класа, увлечена от мултикултурализъм, екологизъм и другите идеологически дарове на 1968-ма, в Третия свят изригнаха социални движения с преимуществено антиглобалистки характер. Възраждането на исляма в неговата съвременна радикална версия събуди за граждански живот огромни общности от слабо образовани и традиционно затворени в семейната си среда хора, които днес излизат често на улицата за да се „защитят“ от навлизането в техния живот на плодовете на глобализацията и западния „греховен“ начин на живот. Национализмът и антиелитисткият популизъм обхванаха огромни маси от хора – и на изток, и на запад.

Всичко това е вследствие на едно доскоро невъзможно пресичане между масовия достъп до информационната лавина на глобалното общество и специфичните ограничения на традиционната идентичност – в образование, икономика и препитание, общностна етика и заплахи за разпадане на традиционни общности. Живеем в епоха на масово събуждане на гражданските инстинкти на огромни маси от хора, достигнали до разбирането, че не могат да се доверят както по-рано на тези елити и методи на управление, от които зависи начинът им на живот.

Един от най-значимите феномени на това масово гражданско събуждане е навлизането в активен граждански живот на хора в най-ранна младежка – дори юношеска възраст. Социолозите биха определили този процес като „гражданска ювентизация“ или повишаване на ролята и значимостта на най-младите в гражданския живот на човешките общности. Най-значимият пример за този младежки активизъм е културната революция от 1968 г. Днешният дебат между либерални и консервативни позиции оценява противоречиво приноса на 1968-ма, но едно е безспорно: голямата част от феномените на постмодерния либерализъм – мултикултурализмът, радикалният феминизъм, разпадът на традиционните общности – семейство, религия, сексуална етика, култът към малцинствата, водят началото си от революцията на младежката контракултура. Недоволните от заварените социални йерархии „бейби бумъри“ (родени през 40-те години) се провалиха като политически бунт, но спечелиха дългосрочната битка за културната промяна. Най-голямото им достижение беше налагането върху западния свят на непрекъснатата промяна като базисна обществена ценност. Промяната днес е ценност сама по себе си. Затова няма кой да озапти нито джандър вакханалията на „третата вълна“ феминизъм, нито яростната защита за имиграцията като инструмент за максимално бързо постигане на „мултикултурен свят“, нито целенасоченото унищожаване на традиционната култура (култури) на „белия човек“. Промяната като ценност сама по себе си сложи край на защитните сили на западните общества да се променят съхранявайки идентичността си.

Младежкият граждански активизъм носи спецификата на тази възраст – специфика психологическа, социална и културна. Младите хора наследяват едно статукво – подредено от предшествениците им общество, в което на тях е отредена ролята на послушни и добри деца. Те трябва да учат, да слушат родителите си и да се отказват от съблазнителни за тях неща, за които възрастните (често с право) твърдят, че са опасни. В тях обаче бушуват хормоните и емоциите на бунта – на отрицанието на

статуквото, пригодено за света и интереса на възрастните, които са го създали за себе си, но претендират, че го пазят за да го предадат непокътнато на децата си – в тяхна (на децата) полза. Чрез бунт, манипулация и нарастващ натиск, младите успяват да отпорят късчета реалност от любимото статукво на родители и прародители и да ги заменят с очертанията на един свой – нов свят. Музика, тарикатски жаргон, предизвикателно поведение, облекло, крещящо „гле’й си работата“, употреба на продукти за еманципацията – по-невинни или по-опасни, според случая... Поведение в училище на самия ръб на допустимото... Всичко описано обаче спада към ежедневието, битов порядък на младежкия бунт срещу възрастните. Този бунт е масов, всеобщ, но аморфен – на малки групи или поединично в битката с възрастните в къщи... Докато...

Докато не се появи – или не бъде подхвърлена – по-значима кауза на самоидентификация, която да превърне младежкия бунт от битка за лична и групова еманципация в претенция на едно ново поколение да участва в управлението на обществото и света. Появата и употребата на подобни каузи е стара като света. В България между двете войни се появяват РЕМС и ЗЕМС, Бранник и Легионер – младежки организации на вкопчените една в друга политически визии за настояще и бъдеще на страната. Бунтарите от 1968-ма комбинират хаотичните предизвикателства на културната революция – в облеклото, в музиката, в секса и в употребата на упойващи вещества – с политическия дневен ред на една нова крайна левица, услужливо подаден от западни вариации на маоизъм и „културен марксизъм“. МММ – Маркс, Мао и Маркузе – съветват младите да бъдат реалисти – да искат невъзможното. Невъзможното, което не се случва... Капитализмът оцелява, бунтарите от кампусите и от Удсток завършват коледжите си, обличат бели ризи и вратовръзки, подстригват се и влизат в корпоративната система. Но червеят на културната революция вече е издълбал първите кухни в монолитните основания на западната система и общество. Оспорен е „триизмерният свят“ – рационалният консенсус на модерността. Опиатите водят в нови измерения. Малцинствата диктуват една нова социална етика и политика – Западът е заял от „мултикултурализъм“, феминизмът достига до предела на своето самоотрицание – от движение за равноправие на жените той се превръща в движение за отказ от женско-мъжкото начало на света, в претенция за „джендър плурализъм“.

Младежният бунт е мощен като социална и психологическа енергия и доста безпомощен като стратегия за промяна. Ако младостта знаеше..., ако старостта можеше... Светът се крепи върху състезанието на млади и стари за баланс между

приемствеността и промяната в развитието на обществото. Спецификата на постмодерната културна система на Запада е в превръщането на промяната в ултимативна ценност и приоритет на обществено поведение. Така всеки повик за промяна – който по определение идва „отляво“, от прогресисткото нетърпение да се остави стария свят зад гърба ни – обявява за изначално нелегитимен всеки призив за умереност, съхранение на доказано позитивните реалности на статуквото. Социалната промяна в западните общества се превръща в абсолютен. Оттук всяка нова идеологическа вълна, изискваща промяна се ползва с преимуществата на естествено легитимна претенция – каквото и да изисква тя. Това продължава вече няколко десетилетия, но резултатите, макар и впечатляващи, се разпростират върху възгледите на една част от обществото. Западът от края на 20 и началото на 21 век е демографски неприспособен за радикална революция. За разлика от мащабната вълна от „бейби бумъри“ на 68-ма, днешните млади поколения имат доста по-ниско относително социологическо тегло. Може би и заради това радикалната левица толкова много държи на масираната имиграция – защото тя носи нови мощни вълни младежи, макар и споделящи друга култура, други светогледи.

Използването на Грета Тунберг като лидер на кауза цели мотивирането и насочването на едно ново социално движение от тийнейджъри, за които климатичният радикализъм да се превърне в инструмента, чрез който да се противопоставят на света на възрастните. Необходимо е да правим съществена разлика между екологията – в частност изследванията на промените в климата – като съвкупност от научни, аналитични изводи и познавателни системи и екологията – климатичния алармизъм като идеология за мобилизация на левите радикали в Европа и Северна Америка. Климатичният алармизъм носи всички основни характерни черти на левичарския фундаментализъм такъв, какъвто го познаваме от зараждането му през ранната модерна епоха. Голяма част от модерните идеологии – рационални утопии, и всички левичарски разновидности между тях са продукт на религиозен тип възприятие и прогнозиране на развитието на обществото и на света. Тези идеологически системи са есхатологични и се основават върху претенцията за обективност – неизбежност на своите постулати.

Така марксизмът не просто прогнозираше пролетарска революция и преход към система на комунизъм, в която „свободното развитие на всеки е предусловие за свободното развитие на всички“. Марксистката идеология предвиждаше неизбежен катаклизъм на капитализма поради „невъзможност“ да бъде избегнат кървавия сблъсък

между класите в буржоазното общество. Отлагането на този сблъсък продължи до самото рухване на международния марксизъм-ленинизъм, с което на комунистическата религия бе сложен край (или поне така изглежда засега). Радикалният екологизъм – в частност климатичният алармизъм споделят същата религиозна страст и обективистична претенция за прогнозиране на неизбежна катастрофа, ако статуквото на настоящата икономическа, политическа и като цяло социална система не бъде бързо и радикално променено в определена посока. Фактите, че алармистките прогнози от последния половин век не се сбъдват, че реалността на климатичната крива е противоречива, че върви научен дебат за границите и вариантите на промяна на природните процеси в следствие на човешката жизнена дейност, не притесняват идеолозите на климатичния алармизъм. Техните прогнози продължават да се радикализират, а социалните и политически движения около тях черпят легитимност и влияние от ресурса на тази радикална ескалация.

Привличането на тийнейджърските групи като социална основа на експанзиращият климатичен алармизъм е добре преценена стратегия на зелените радикали, които разширяват своето политическо влияние в западна Европа след последните избори за ЕП. Те са в състояние да влияят и на големи групи от млади хора в Канада и големите градски центрове на САЩ с цел налагане на своя дневен ред като приоритет на политически дебат и институционални решения. От една страна зелените разширяват влиянието си, но от друга срещат сериозни граници на експанзия в глобалния свят. Новите стопански колоси – Китай и Индия – не могат да бъдат ангажирани с политически решения, спъващи икономическия им растеж. В Европа и особено в северна Америка нарастващото екологично съзнание не преминава границите на икономическата рационалност – особено ако става дума за масовите социални категории граждани. В Европа винаги е съществувал един мощен ляв антикапиталистически потенциал, който след 1989-та търси сфера на предметяване и се лута между аморфни каузи за мултикултурализъм, миграция, радикален феминизъм и екологизъм. Прегръщайки всички тези идоли на постмодерното левичарство, зелените хвърлят мост между лявата периферия и умерените прогресистки социални групи в европейските общества. Но не могат да преминат граници на популярност, които да поставят политическия им дневен ред като хегемонен.

Тийнейджърската вълна на климатичен радикализъм, която Грета Тунберг се опитва да оглави може да натрупа ресурс за преминаване отвъд границите на настоящата

„зелена“ политическа вълна. Емоционалният радикализъм, необременеността с особено задълбочени познания, автентичният протест срещу статуквото, израстващ на хормонално-емоционална основа, но канализиран в поредна идеология на бунта – „да пометем статуквото“, всичко това прави тийнейджърското движение около „нашата Грета“ обещаващ фактор за овладяване на гребена на вълната. Освен всичко друго днешните тийнейджъри след 4-5 години ще бъдат млади гласоподаватели, които могат да „изстрелят“ зелените си ментори в орбитата на един нов, защо не хегемонен политически проект. Но освен голям емоционален и енергиен потенциал, младежкият бунт носи своите рискове. Така както бързо се ентузиазират и повярват в една идея, младите хора бързо и с драматизъм се разочароват от нея. Тогава част от тях бягат в ъглите на услужливо подадени алтернативи, предлагащи отмъщение за разочарованията им. За разликата от „пиянството“ на възрастните, младежкото политическо опиянение е красиво. Но махмурлукът от него е тъжен и отблъскващ подобно на всеки махмурлук. Зелените радикали са поредните ентузиаста, които дълбоко вярват, че при тях махмурлукът няма да настъпи.

Критичните оценки за идеологията и стратегията на климатичния алармизъм не бива да се разпростират върху успешния и значително по-широк и многообразен процес на нарастване на екологичното съзнание сред стотици милиони хора – повечето на Запад, но и бързо нарастващи като общности в останалите части на света. Екологичното съзнание носи не само елементите на отрицание на модерната визия за отношение между човека и природата. В модерността човекът е „завоевател“ на природата. Една от границите, на която приключва модерността е съзнанието, че „завладяните“ сме всъщност преди всичко ние самите – човешкият вид на планетата. Оттук тръгва и се разклонява визията за необходимостта от един нов синтез – Вернадски го нарича „ноосфера“ – на взаимодействие между природа, разум и социална организация. Този синтез вече дава обилни позитивни плодове, но подобно на всяко ново и мощно мисловно и социално движение се „разпенва“ по периферията на своите собствени основания и постижения. Една от тези мощни периферии на екологичната вълна е идеологията на климатичния алармизъм. Необходимо е балансирано да оценим огромните ползи за съвременната и бъдещата цивилизация от нарастването на екологичното самосъзнание и резултатите от него, в сравнение с неизбежните за една нова обществена вълна радикални крила и претенции на екологизма. Феноменът Грета Тунберг буди симпатия, ирония, снизхождение, гняв. Младежкото движение, което се

оформя около нея ще поражда надежди, отрицание и може би досада. Един пожелателен позитивен резултат от него би могла да бъде ранната, но перспективна социализация на идващите поколения към сериозността на екологичните проблеми и тяхното познаване.